

TAITEEN EKOSYSTEMEEMI

✖ Taiteilija ja taide

Suomessa on arviolta 25 000 ammattitaiteilijaa. Tutkimuksissa ammatillisuutta määrittävät muun muassa taiteilijan koulutus, saadut apurahat, järjestöjen jäsenyydet ja taiteesta saatavat korvaukset. Taiteilijuus voi esimerkiksi näyttelijällä alkaa jo lapsena ja usein taiteen tekemistä jatketaan eläkeiässä. Vapaa taiteilija, apurahataiteilija, freelancer, yrittäjä, kevyt-yrittäjä, työntekijä – monilla taiteilijaura muodostuu näiden rinnakkaisista tai vuorottelevista yhdistelmistä.

✖ Taiteilijan lähiverkosto

Taiteilijan työssä kollegojen ja henkilökohtaisten verkostojen merkitys korostuu. Monet liittyvät taidealakohtaisten tai alueellisten liittoyhdistysten kautta taiteilijaliittoihin. Liitot edistävät taiteilijoiden etuja, tarjoavat oikeudellista neuvontaa ja vaikuttamiskanavia. Myös lukuisat yksittäisyhdistykset järjestävät taidetapahtumia, esitys-, näyttely-, levitys-, residenssi- tai kurssitoimintaa. Valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteinen verkosto on nimeltään Forum Artis.

Liittymällä tekijänoikeusjärjestöön taiteilija valtuuttaa järjestön hallinnoimaan omia tekijänoikeuksiaan, valvomaan teosten käyttöä, lisensoimaan teoksia sekä keräämään ja jakamaan tekijänoikeuskorvauksia.

✖ Taiteilijan osaaminen

Taiteilija voi valmistua alalle eri koulutusasteiden oppilaitoksista tai kehittyä ammatin itseopiskellen muodollisen koulutuksen ulkopuolella. Ammatittaiteilijalle koulutuskenttä tarjoaa sekä täydentävää koulutusta että työmahdollisuuksia.

Taiteen perusopinnoilla tarkoitetaan koulun ulkopuolista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua taideopetusta. Taiteilija voi työllistyä taiteen perusopetuksessa opettajana tai vaikka tanssikouluyrittäjänä.

Korkeakoulut, tiedeyliopistot ja Taideyliopisto tarjoavat koulutusta ja tekevät tutkimusta taiteen, kulttuurin, luovien alojen, taidekasvatuksen ja median aloilla.

✖ Taiteilijan toimeentulo

Taiteilija saa elantoa taiteellisesta luomisesta, esiintymisestä, teosten myynnistä, tekijänoikeuskorvauksista, apurahoista, palkkatöistä ja yritystoiminnasta. Tyypillistä on eri ansaintamallien vaihtelu ja saman-aikaisuus. Keikkatöitä tekevällä taiteilijoilla myös lyhyet työttömyysjaksot ovat tavanomaisia. Palkkatuloja voi kertyä esimerkiksi esittävien taiteiden aloilla vakituisista tai keikkaluonteisista kiinnityksistä eri kokoonpanoihin, taiteen hyvinvointipalveluista hoitolaitoksissa, opetus- ja koulutustöistä, erilaisista asiantuntija- ja suunnittelutehtävistä sekä muiden alojen töistä.

Apurahojen merkitys korostuu etenkin aloilla, joilla ei ole palkkatyötä tarjoavia taidelaitoksia. Työskentelyapurahojen suuruus ja kesto vaihtelee eri rahoittajilla.

✖ Taiteilijan verotus ja sosiaaliturva

Taiteilija maksaa veroa palkoista ja palkkioista verokortin mukaan. Työskentelyapurahat ovat määrättyyn rajaan asti verottomia. Taideteosten ja -palveluiden myynnistä taiteilija tilittää arvonlisäveron, jos vuosimyynti ylittää säädetyn alv-ajan.

Sosiaaliturva tarjoaa tukea, jos ihminen ei pysty vastaamaan toimeentulostaan itse, johtuen esimerkiksi opiskelusta, sairaudesta, työttömyydestä tai lapsen saamisesta. Jos taiteilijan työkyky alentuu vamman tai sairauden myötä, hänelle voidaan myöntää työkyvyttömyyseläke. Sen määrittelyyn vaikuttavat ansiot, jotka ovat vastiketta työstä. Esimerkiksi tekijänoikeuskorvaukset eivät ole korvausta tehdystä työstä, eivätkä siten vaikuta työkyvyttömyyseläkkeeseen.

Taiteilijan palkkatöistä työnantaja maksaa työeläkkeen (TyEL). Vähintään neljän kuukauden työskentelyapurahan saajan tulee itse ottaa eläkevakuutus (MYEL). Yrittäjänä toimiva taiteilija hankkii YEL-vakuutuksen, kun yrittäjän työtuloraja ylittyy. Eläkevakuutukset kerryttävät taiteilijalle eläkettä sekä turvaa työtapaturmien tai sairastumisen varalle. Eläkevakuutuksia voi olla useita samanaikaisesti. Palkkatyö tai YEL-vakuutus eivät poista vakuutusvelvollisuutta apurahakaudella.

Tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta taiteilijalle voidaan hakemuksesta myöntää myös ylimääräinen taiteilijaeläke.

YK:n ihmisoikeuksien julistus §27

Jokaisen oikeus kulttuuriin, taiteeseen sekä omien kirjallisten ja taiteellisten tuotosten etujen suojaan.



Taiteen ekosysteemi piirtää kokonais kuvaa siitä, miten monin tavoin taiteilijat, taide ja kulttuuri toimivat suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisätietoa löytyy muun muassa Taideyliopiston tuottamasta Art Pro Finland -materiaalipankista osoitteesta artpro.uniarts.fi.

✖ Taiteen mahdollistajat

Taiteen tilaajat, tuottajat, rahoittajat, tiedottajat, edistäjät, esittäjät, julkaisijat, kustantajat, jakelijat, välittäjät, viejät ja myyjät muodostavat monimuotoisen joukon kansallisia instituutioita, alueellisia ja paikallisia museota, orkestereita, teattereita ja festivaaleja, kulis-seissa toimivia asiantuntijaorganisaatioita, aatteellisia ja yleishyödyllisiä yhdistyksiä, yhteisöjä ja seurakuntia sekä erikokoisia yhtiöitä valtion omistamasta Yleisradiosta muu-taman työntekijän toimistoihin. Yhdessä ne muodostavat niin kutsutun taiteen ja kulttuurin välittäjäportaan.

Eniten työpaikkoja taiteilijoille tarjoavat musiikki ja esittävät taiteet. Suuria institutionaalisia työnantajia ovat esimerkiksi kansalliset ja alueelliset teatterit ja orkesterit sekä Suomen evankelis-luterilainen kirkko.

Yksityiset säätiöt ja rahastot tukevat taidetta ja kulttuuria vuosittain kymmenillä miljoonilla euroilla. Suurimpia säätiöiden tukemia aloja ovat musiikki, kirjallisuus, visuaaliset taiteet, esittävät taiteet ja elokuva.

Leader-ryhmät tukevat maaseudun elinvoimaa ja hyvinvoin-tia. Leader-tukea voi saada esimerkiksi kulttuuritilojen kunnostamiseen, yritystoiminnan kehittämiseen tai kansainvälistymiseen. Tukipäätökset vahvistaa ELY-keskus.

✖ Taide ja julkinen sektori

OKM:n eli opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle kuuluvat mm. tiede, koulutus ja varhaiskasvatus, tai-de, kulttuuri, arkkite-, museo- ja yleinen kirjasto-toimi, uskonnolliset yhdyskunnat ja tekijänoikeudet.

TEM eli työ- ja elinkeinoministeriö edistää luovan alan liiketoimintaa.

Taie eli Taiteen edistämiskeskus on OKM:n alainen taiteen edistämisen asiantuntija- ja palveluvirasto. Taie edistää taidetta kansallisesti ja kansain-välisesti.

AVI:t eli Aluehallintovirastot edistävät alueellista yhdenvertaisuutta. ELY:t eli Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset kehittävät alueita mm. edistä-mällä taide- ja kulttuuripalvelujen tuotantoedelly-tyksiä kulttuurin saatavuuden, saavutettavuuden ja moninaisuuden parantamiseksi. ELY-keskukset käsitte-levät Euroopan Unionin aluekehitysrahaston (EAKR) ja sosiaalirahaston (ESR+) hankehakemukset Suomessa.

Maakuntien liitot ovat kuntayhtymiä, joilla on kaksi lakisääteistä päätettävää: alueiden kehittäminen ja maakuntakaavoitus. Niillä voi olla oma kulttuuri-strategia ja myös luoville aloille avoimia kehittämisavustuksia.

Ahvenanmaan ja saamelaisten itsehallintoelimillä on omia rakenteita, jotka tukevat myös taidetta ja kulttuuria, sekä edistävät kansainvälistä ja pohjoismaista yhteistyötä.

Kakilla Suomen kunnilla on oma kirjasto ja lakisääteinen tehtävä järjestää kulttuuritoimintaa. Kunnat luovat edellytyksiä taiteelliselle työlle ja toiminnalle. Ne ylläpitävät kulttuurikeskuksia, museoita, teattereita, kuoroja ja orkestereita, jakavat apurahoja, työllistävät taiteilijoita ja tarjoavat tiloja toimijoiden käyttöön. Kunnat edistävät kulttuurin ja taiteen saatavuutta, hyvinvointivaikutuksia ja kansainvälisyyttä sekä tarjoa-vat taide- ja kulttuurikasvatusta. Kunnat ja kunnissa toimivat yhteisöt voivat saada kulttuuritoimintaansa valtionosuutta (VOS) ja valtionavustuksia.

✖ Yleisöt

Taiteen asiakkaita, yleisöjä ja käyttäjiä ovat teosten ostajat, tilaajat, lainaajat ja vuokraajat, näyttelyiden, esitysten ja tapahtumien yleisöt, instituutioiden asiakkaat, arkkitehtonisten ja julkisten teosten yleisöt, tosinnettavien teosten lukijat, kuulijat, pelaajat ja kat-sojat, koululaiset ja opiskelijat, oheistuotteiden ja -palveluiden osta-jat, lisensoitujen teosten kuluttajat, mesenaatit, joukkorahoittajat, taide-turistit, fanit, sosiaalisen median, verkkosivujen ja verkkolähetysten seuraajat, verkkoasiakkaat, digi-tilaajat ja niin edelleen.

Poike
PRODUCTIO

Toimitus: Tuuli Penttinen-Lampisuo
Lähteet: artpro.uniarts.fi
Käännökset: Acolad Finland
Graafinen suunnittelu: Anne Virta
Kuvitus: Anastasia Lapteva
©Ei-kaupallinen ja opetuskäyttö sallittu.
2025

